

แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนมุสลิม : กรณีศึกษากลุ่มอาชีพสตรีพัฒนา
ผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา
Guidelines for Grassroots Economy Development of Muslim Community:
A Case Study of Women Occupational Group Developing Garcinia
Processed Product, Baan Hat Sai, Tharn Khiri Subdistrict, Saba Yoi District,
Songkhla Province

เด่นศักดิ์ หอมหวล¹ ศจีมาศ พูลทรัพย์²

Densak Homhual¹ Sajeemas Poonsap²

¹⁻² วิทยาลัยชุมชนสงขลา, จังหวัดสงขลา, 90150

Songkhla Community College, Songkhla 90150

¹ Corresponding Author: E-mail : densakhomhual@gmail.com

Received: 7 April. 2023; Revised: 29 April. 2023; Accepted: 19 May. 2023;

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทศักยภาพชุมชนและเสนอแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนมุสลิม เป็นกรณีศึกษากลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่มกรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้คือ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระดับบุคคล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และสร้างข้อสรุปอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านหาดทรายมีบริบทและศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเนื่องจากมีทรัพยากรทางธรรมชาติจำนวนมาก โดยเฉพาะส้มแขกเป็นพืชเศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้เสริมแก่ครัวเรือนและกลุ่มอาชีพสตรีในชุมชน แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนมุสลิมกลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย คือ กลุ่มควรจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อเรียนรู้การพัฒนาของกลุ่มของตนเอง ให้ความเข้มแข็งควบคู่กับการสนับสนุนชุดความรู้จากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับห่วงโซ่คุณค่าของส้มแขก ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ เช่น การเก็บเกี่ยวผลผลิตอย่างมีคุณภาพ การแปรรูปส้มแขกโดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม การสร้างแบรนด์ตราสินค้า การตลาดผ่านช่องทางที่หลากหลาย เพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพสตรีมุสลิมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ : เศรษฐกิจฐานราก กลุ่มอาชีพ การแปรรูปส้มแขก

Abstract

The purpose of this research was to study the contextual potential of the Muslim community and to propose guidelines for grassroots economy development of the community. This qualitative case study was conducted with the women occupational group working on processing garcinia product at Baan Hat Sai, Tharn Khiri Subdistrict, Saba Yoi District, Songkhla Province. There were 16 key informants from the group consisting of the chair person, committees, members, and local leaders. The tools used were non-participatory observation, group interviews, and opinion exchanges at a personal level. Data were analyzed by means of content analysis and analytic induction.

The results showed that Baan Hat Sai community has an appropriate context and potential for grassroots economic development due to various natural resources, especially garcinia – an economic crop that can generate extra incomes for the community's households and women occupational group. In order to develop grassroots economy for the women occupational groups in this Muslim community, guidelines for developing garcinia processed products are suggested as followed. The group should register itself to be a community enterprise for learning how to develop their own group's strength, along with supporting knowledge from the relevant government sector. This can help elevate the value chain of garcinia from upstream, midstream, and downstream, e.g., quality product harvesting, using appropriate innovations and technologies to process products, branding, and marketing through various channels. This can enhance sustainable development for Muslim women occupational groups in response to the sufficiency economy philosophy.

Keywords : grassroots economy, occupational group, garcinia processing

1. บทนำ

การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ รัฐบาลพยายามจะเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม มีการไหลเวียนของระบบเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ และเอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ เกิดการสร้างอาชีพและกระจายรายได้ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคในระดับชุมชน โดยมีเป้าหมายให้รายได้ของประชากรกลุ่มรายได้ต่ำเพิ่มขึ้นอย่างกระจายและอย่างต่อเนื่อง [1]

ดั่งที่นายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้กล่าวในเวทีประชุมการจุดประกาย “สานพลังประชารัฐ เพื่อเศรษฐกิจฐานราก เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2558 ณ ศูนย์ประชุมอิมแพค เมืองทองธานี ในการเดินทางขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก เพื่อร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็งตั้งแต่ฐานราก ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโต [2] ขณะเดียวกัน จังหวัดสงขลาได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาเพื่อให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจภาคใต้เชื่อมโยงอาเซียน พัฒนาอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมคุณภาพชีวิต มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจให้สงขลาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเอง เติบโตบนฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โดยพบว่า ในปี 2562 จังหวัดสงขลา มีสัดส่วนประชาชนยากจนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 6.01 ครั้วเรือนมีรายได้น้อยกว่า 38,000 บาท จำนวน 214 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 0.08 ส่วนใหญ่เป็นคนจนที่มีปัญหาด้านรายได้ ดังนั้น ในปี 2567 จังหวัดสงขลา จึงได้กำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดร้อยละของประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจน ไม่เกินร้อยละ 5.0 โดยไม่เกินจากค่าเป้าหมายความยากจนค่ากลางระดับประเทศร้อยละ 6.14 ซึ่งจุดอ่อนของที่มาของรายได้และความยากจนของครัวเรือนภาคเกษตรกรรม คือ ผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่ยังไม่ได้คุณภาพ มาตรฐานความปลอดภัยและตรงตามความต้องการของตลาด ไม่มีนวัตกรรมการผลิตและแปรรูปสินค้า แนวทางการพัฒนาที่สำคัญของยุทธศาสตร์จังหวัดสงขลา คือ การส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต และการตลาดสินค้าเกษตรและอาหาร ไปสู่ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายที่มีมูลค่าสูงด้วยนวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คุณภาพ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน [3,4]

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพราะเป็นระบบเศรษฐกิจที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองเพื่อให้คุณภาพชีวิตของประชาชนอยู่ดีกินดีขึ้น แต่เศรษฐกิจฐานรากปัจจุบันอยู่ในสถานะอ่อนแอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนไม่เห็นความสำคัญการรวมกลุ่มอาชีพ ซึ่งเป็นทางออกสำคัญในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของตนเองที่นำไปสู่การพัฒนาตนเองและชุมชน อันเป็นแนวทางสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำ และนำไปสู่การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกภาคส่วน [5,6]

บ้านหาดทรายหมู่ที่ 6 เป็นหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนมุสลิม มีประชากร 1,224 คน จำนวน 270 ครั้วเรือน การสื่อสารร้อยละ 90 ใช้ภาษามลายูถิ่น ชุมชนเป็นพื้นที่อยู่ในหุบเขา เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร อุดมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ กลุ่มสตรีในชุมชนได้รวมกลุ่มอาชีพโดยมีการขึ้นทะเบียนกับสำนักงานเกษตรอำเภอสะบ้าย้อย เพื่อต้องการสร้างรายได้จากการนำทรัพยากรในพื้นที่ คือ ส้มแขก ที่มีจำนวนมาก สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อเพิ่มรายได้ในครั้วเรือน ซึ่งมูลเหตุสำคัญของการรวมกลุ่มของชุมชน คือ ต้องการรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อการครองชีพ ต้องการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ เช่น เงินทุน และองค์ความรู้เพื่อประกอบอาชีพ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และกระแสนการเปลี่ยนแปลงสังคม [1,4]

ดังนั้น ผู้วิจัยและคณะจึงสนใจจะศึกษาแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนมุสลิม : กรณีศึกษากลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เพื่อนำผลการศึกษาไปยกระดับองค์ความรู้กลุ่มอาชีพสตรีโดยใช้ วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เพื่อให้กลุ่มอาชีพสตรีมีรายได้เสริมในครั้วเรือน เกิดเศรษฐกิจชุมชน คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและศักยภาพชุมชนของกลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

2.2 เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยและคณะประยุกต์ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) แบบกรณีศึกษา (Case Study)

3.1 ขอบเขตการวิจัย ผู้วิจัยและคณะกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

3.1.1 ด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประกอบด้วย 3 กลุ่ม จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selective Sampling) ดังนี้

(1) กลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม จำนวน 1 คน กรรมการกลุ่ม จำนวน 7 คน สมาชิกกลุ่ม จำนวน 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 13 คน

(2) ผู้นำท้องที่ (ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) จำนวน 2 คน

(3) ผู้นำท้องถิ่น (สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน 1 คน

3.1.2 ด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยและคณะกำหนดประเด็นศึกษา 2 ประเด็น ดังนี้ 1) ด้านบริบทชุมชนและศักยภาพชุมชน 2) ด้านแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มอาชีพสตรี

3.1.3 ด้านพื้นที่วิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยและคณะศึกษาข้อมูลเฉพาะกลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย หมู่ที่ 6 ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

3.1.4 ด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2565 ถึงเดือนมีนาคม 2566 รวมระยะเวลา 4 เดือน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.1 แบบสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยและคณะ ศึกษาบริบททั่วไปของชุมชน และศักยภาพของชุมชน จากการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ

3.2.2 ประเด็นสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ผู้วิจัยและคณะสัมภาษณ์กลุ่มอาชีพสตรี ประกอบด้วย กรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม

3.2.3 ประเด็นการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล ผู้วิจัยและคณะสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับประธานกลุ่มอาชีพ ผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น

3.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยและคณะขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาความเหมาะสมของแบบสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม ประเด็นการสัมภาษณ์กลุ่ม ประเด็นการแลกเปลี่ยนระดับบุคคลให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษาและนำไปศึกษานำร่องกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มอาชีพสตรีในพื้นที่ตำบลใกล้เคียงเพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือก่อนนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่อง แนวทางพัฒนากลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยเก็บข้อมูล 2 ประเภท คือ

3.4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บได้จากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมจากกิจกรรมของกลุ่มในการบริการวิชาการของวิทยาลัยชุมชนสงขลา เช่น การสัมภาษณ์ระหว่างการทำกิจกรรมของกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น การสัมภาษณ์กลุ่มระหว่างกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มเพื่อตรวจสอบความคิดเห็นของประธานกลุ่มอาชีพสตรี กรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น

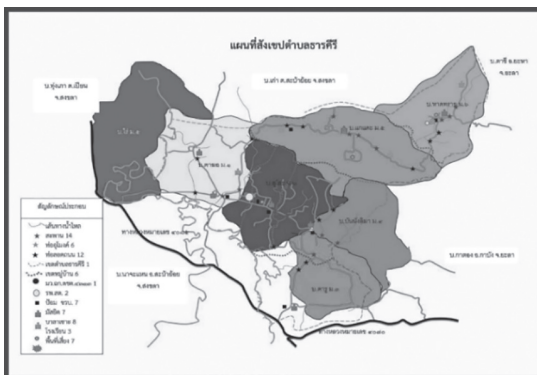
3.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมไว้แล้วโดยบุคคล กลุ่มบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลธารคีรี แผนพัฒนาหมู่บ้านหาดทราย และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยและคณะ ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่เก็บรวบรวมจากการบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่ม แลกเปลี่ยนระดับบุคคล ซึ่งเป็นการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ในรูปแบบของความเรียงเชิงพรรณนาโดยจัดหมวดหมู่ข้อมูล สรุปตีความเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การวิเคราะห์เชิงบรรยายแบบอุปนัย (Analytic Induction) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาริบทชุมชนและศักยภาพชุมชนของกลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอสบไช้อย จังหวัดสงขลา พบว่า ประชากรร้อยละ 80 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตสำคัญ คือ พืชไร่และพืชสวน เช่น ยางพารา ทุเรียน ลองกอง มังคุด สะตอ ด้านปศุสัตว์จะเป็นลักษณะการเลี้ยงในครัวเรือนเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด และเลี้ยงวัว เป็นต้น ลักษณะภูมิประเทศอากาศจะร้อนในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม ฤดูฝนจะเกิดในช่วงเดือนสิงหาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ชุมชนไม่มีปัญหาอาชญากรรม หรือปัญหาเสพติดมีน้อยเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นเนื่องจากการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ แจ้งเบาะแส การฝึกอบรมให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ บ้านหาดทรายเป็นหมู่บ้านเปรียบเสมือนคลังผลไม้ คลังธรรมชาติ คลังอากาศบริสุทธิ์ และยังมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติคือ น้ำตกบ้านหาดทราย เขาหินล้านงาม

ภาพที่ 1 แผนที่ของตำบลธารคีรีและบ้านหาดทราย

ภาพที่ 2 ลักษณะธรรมชาติน้ำตกหาดทราย

บทความวิจัย

ชุมชนมุสลิมบ้านหาดทราย เป็นชุมชนที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้อย่างเหนียวแน่นตามวิถีมุสลิม เช่น วันขึ้นปีใหม่มุสลิม งานเทศกาลอีดิลฟิตรี/อีดิลฮัจญ์ และยังเป็นแหล่งปลูกส้มแขก พืชเศรษฐกิจประจำถิ่นที่สามารถทำรายได้เสริมในครัวเรือนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะผลส้มแขกตากแห้ง แต่ละวันจะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อจำนวนมาก ขณะที่บางครัวเรือนสามารถผันตัวเองเป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อผลผลิตจากคนในชุมชนโดยราคาขึ้นลงเป็นไปตามปริมาณผลผลิตของส้มแขก เพื่อส่งจำหน่ายทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ สามารถสร้างรายได้เสริมให้กับครัวเรือนเป็นอย่างดี

ภาพที่ 3 ใบ ลำต้นและผลของส้มแขก

ภาพที่ 4 สตรีมุสลิมรับซื้อผลส้มแขกนำมาหั่นตากแห้ง

ภาพที่ 5 การตากแห้งส้มแขกบ้านหาดทราย

ภาพที่ 6 ส้มแขกที่ผ่านการตากแห้ง

ปี พ.ศ. 2554 กลุ่มสตรีมุสลิมได้รวมตัวกันจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มอาชีพกับองค์การบริหารส่วนตำบลธารคีรี ชื่อกลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขก โดยมีนางสาวอ สามี เป็นหัวหน้ากลุ่ม ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 ได้ขึ้นทะเบียนรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และในปี พ.ศ. 2561 ได้จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหาดทราย โดยมีนางนุวารี เจ๊ะบอ เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิกจำนวน 20 คน มีวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินกิจการถนอมอาหารและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร จุดเด่นของกลุ่ม คือ ความสามัคคี ร่วมมือกันที่จะหารายได้เสริมแก่ครอบครัวของสมาชิก ศักยภาพสำคัญของกลุ่มสตรีมุสลิม คือ การเปิดรับการเรียนรู้ องค์ความรู้ใหม่ ๆ จากหน่วยงานของรัฐ ให้สามารถนำส้มแขกมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และยังเรียนรู้ด้วยกัน

ระหว่างสมาชิกในการพัฒนาสูตรต่าง ๆ เช่น การทำน้ำพริกส้มแขก การทำน้ำส้มแขก การทำส้มแขกกวน ผลส้มแขกตากแห้ง ให้สามารถนำมาใช้ประกอบอาหารต่าง ๆ หรือสามารถนำมาประกอบเป็นยารักษาโรค จากภูมิปัญญาของชุมชน ทำให้สมาชิกได้เรียนรู้การแปรรูปจากส้มแขกและมีกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 7 ผลิตภัณฑ์น้ำส้มแขกบ้านหาดทราย

ภาพที่ 8 ผลิตภัณฑ์น้ำพริกส้มแขกบ้านหาดทราย

4.2 ผลการศึกษาเสนอแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนมุสลิมกลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขก บ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอบ้านย้อย จังหวัดสงขลา พบว่า กลุ่มอาชีพสตรีประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่ม กรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม แสดงออกอย่างชัดเจนที่จะมุ่งมั่นพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง ให้มีองค์ความรู้ การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างรายได้ในครัวเรือนแก่สมาชิกกลุ่ม ให้เงินหมุนเวียนในสมาชิกกลุ่ม โดยนำเสนอ แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพสตรีมุสลิม ดังนี้ แนวทางที่หนึ่ง กลุ่มควรจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างพลังการทำงานร่วมกันรวมไปถึงขีดความสามารถของสมาชิกในการเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่มตามหลัก 5 ก. ประกอบด้วย กลุ่ม กรรมการ กฎ กติกา กองทุน และกิจกรรม การจัดทำแผนพัฒนากลุ่ม การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ตราสินค้า การเล่าเรื่อง (Storytelling) ส้มแขกบ้านหาดทรายควบคู่กับการพัฒนาการตลาดชุมชน การนำเสนอกิจกรรมของกลุ่มผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การใช้พลังงานทางเลือก เพื่อการแปรรูปส้มแขกให้ถูกสุขลักษณะ การพัฒนาแผนธุรกิจชุมชน การพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการ การบริหารจัดการกลุ่มสตรีอย่างยั่งยืน แนวทางที่สอง การต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของกลุ่ม เช่น น้ำพริกส้มแขก น้ำส้มแขก ส้มแขกหยี เป็นต้น โดยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสม ในการยกระดับผลิตภัณฑ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ โดยใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม โดยมีภาคี เครือข่ายหน่วยงานของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่เป็นที่ปรึกษาและพี่เลี้ยง

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การศึกษาบริบทชุมชน และศักยภาพชุมชนแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนมุสลิม : กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขก บ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอบ้านย้อย จังหวัดสงขลา พบว่า บริบทพื้นที่บ้านหาดทรายเป็นชุมชนมุสลิม อยู่บนพื้นที่สูงเป็นภูเขา มีแหล่งน้ำ มีต้นทุนทรัพยากรทางธรรมชาติ อุดมด้วยทรัพยากรป่าไม้ และผลไม้จำนวนมาก ชุมชนมีลักษณะเป็นเครือญาติ มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ มีทรัพยากรที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ คือ ส้มแขก นำมาตากแห้งส่งจำหน่าย มีการรวมกลุ่มอาชีพสตรี เพื่อแปรรูป

ผลิตภัณฑ์จาก ส้มแขก ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดในชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ในครัวเรือน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากว่า ผู้วิจัยและคณะได้วางแผนเตรียมตัวก่อนลงพื้นที่ กำหนดประเด็นการเก็บข้อมูล สร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน และแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลการวิจัยเพื่อวิเคราะห์บริบทชุมชน โดยสื่อสารกับผู้นำชุมชน คนในชุมชน และกลุ่มอาชีพสตรี เพื่อเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการ สังเกตการทำกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำท้องที่ สอดคล้องกับ สุภางค์ จันทวานิช [7] กล่าวว่า เมื่อนักวิจัยเข้าในสนามวิจัยแล้ว ต้องเริ่มแนะนำตนเองตามสถานภาพ และบทบาทที่กำหนดไว้ และรักษาสถานะและบทบาทเพื่อให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ เนื่องจากนักวิจัยเป็น บุคคลที่แปลกปลอมจึงต้องสร้างสัมพันธ์กับชุมชน เพราะจะเป็นสื่อที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลที่ต้องการได้ ซึ่ง ฮามีเสาะ เจ๊ะเต็งและชนิษฐา, มูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพและกัจจร หลุยยะพงศ์ [6, 8, 9] ให้ความเห็นว่า การวิเคราะห์ชุมชน เป็นการแยกแยะรายละเอียดของชุมชนที่ศึกษาให้เด่นชัด ทั้งโครงสร้างชุมชน คน ภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเพื่อหาทุนหรือศักยภาพชุมชน ซึ่งการรวมกลุ่มของคนในชุมชน เป็นลักษณะการรวมตัวของคนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป มาทำงานร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของตนเองที่นำไปสู่การพัฒนาตนเองและชุมชน โดยมีมูลเหตุสำคัญในการรวมกลุ่มคือ ต้องการรายได้เพิ่มขึ้น ให้เพียงพอต่อค่าครองชีพ สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจสตรีในจังหวัดชายแดนใต้ของรัฐบาล ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรี เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในครัวเรือนและชุมชนเป็นแนวทางหนึ่ง ที่จะช่วยบรรเทาปัญหาในพื้นที่เนื่องจากสตรีมุสลิมเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ไม่สงบในพื้นที่ ส่วนใหญ่แต่งงานเมื่ออายุน้อย มีบุตรหลายคน และขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะอาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กอบกุลณ์ คำปลอดและทศพล พงษ์ตะ [5] ที่ได้ศึกษาการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนเพื่อสร้างนวัตกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนในอำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย พบว่า ชุมชนมีศักยภาพด้านต้นทุน ทรัพยากรธรรมชาติในการรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนท้องถิ่น มีระบบเครือข่าย และวัฒนธรรม ประเพณีที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับสถาบันพระปกเกล้า [10] สรุปไว้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นเศรษฐกิจ ที่สร้างและส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมก่อให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาส เกิดสัมพันธภาพที่ดีในชุมชน มีการรวมกลุ่มมีระบบการบริหารจัดการและความเอื้ออาทรต่อกันเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

5.2 แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกบ้านหาดทราย ตำบลธารคีรี อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา พบว่า แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนมุสลิม แนวทางที่หนึ่ง การพัฒนากลุ่มอาชีพสตรีมุสลิมควรยกระดับห่วงโซ่คุณค่าส้มแขก ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ในระยะเร่งด่วน ควรจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของสมาชิกในการเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของกลุ่มและสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ การปลูกและการเก็บเกี่ยวอย่างมีคุณภาพ การต่อยอดแปรรูปผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์สินค้า การเล่าเรื่องของผลิตภัณฑ์แปรรูปส้มแขกควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การนำเสนอกิจกรรมของกลุ่มผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การพัฒนาแผนธุรกิจชุมชน การพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการ การบริหารจัดการกลุ่มสตรีอย่างยั่งยืน และแนวทางที่สอง การต่อยอดผลิตภัณฑ์แปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มที่มีอยู่เดิมซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของกลุ่ม เช่น น้ำพริกส้มแขก น้ำส้มแขก ส้มแขกหยี และนำเทคโนโลยี และนวัตกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อยกระดับการแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ โดยใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม โดยมีเครือข่ายหน่วยงานของรัฐและสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่เป็นพี่เลี้ยง ในการสนับสนุนองค์ความรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัย สุมาลิน ขุนทองและวงศ์สถิตย์ วิสุทิ [11] ได้ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพสตรีการทำสมุนไพรใช้ในครัวเรือนบ้านทุ่งกล้วยใหญ่ ตำบลพักทัน

อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า วิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนากลุ่ม ควรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีเป้าหมายเดียวกัน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกรรมการด้วยการพัฒนาศักยภาพ กฎ กติกาของกลุ่มควรกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน กองทุนควรมีการลงหุ้น มีกิจกรรมหลากหลาย เช่น การศึกษาดูงานของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเกิดความยั่งยืนต่อไป

6. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผล

บ้านหาดทรายเป็นชุมชนมุสลิมที่มีสัมชกเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญเป็นที่ต้องการของตลาดทุกระดับ มีศักยภาพเพียงพอการยกระดับห่วงโซ่คุณค่าตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ กลุ่มอาชีพสตรีมุสลิมควรจดทะเบียนรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาและผลิตให้มีคุณภาพโดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มมูลค่าสัมชกให้สอดคล้องทุกกลุ่มเป้าหมายของผู้บริโภคส่งผลให้ชุมชนบ้านหาดทรายยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเกิดรายได้เสริมในครัวเรือนอย่างยั่งยืนส่งผลให้ชุมชนมุสลิมมีคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นในอนาคต

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลวิจัยไปพัฒนาต่อยอดกลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์แปรรูปสัมชกในรูปแบบพื้เลี้ยงหรือที่ปรึกษาโดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนและติดตามผลการพัฒนาเป็นระยะ เพื่อให้เศรษฐกิจฐานรากบ้านหาดทรายเกิดการพัฒนายั่งยืน

6.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

- (1) ควรมีการวิจัย เรื่อง การยกระดับการแปรรูปสัมชกเชิงพาณิชย์
- (2) ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่อง การยกระดับห่วงโซ่คุณค่าของสัมชกเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากในอำเภอบางระจัน

7. เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). เศรษฐกิจฐานราก : แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ สืบค้น 12 เมษายน 2566, จาก http://nscr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/2022/02/22_NS-16_140265.pdf.
- [2] หทัยชนก คตะสมบุรณ์. (2020). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. Journal of MCU Peace Studies. 8(2). 475-487.
- [3] คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดสงขลา. (2564). แผนพัฒนาจังหวัดสงขลา (พ.ศ. 2566-2570). สงขลา: มปท.
- [4] องค์การบริหารส่วนตำบลธารคีรี. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลธารคีรี (พ.ศ. 2566-2570). งานวิเคราะห์นโยบายและแผน. มปท.

- [5] กอบกุลณ์ คำปลอดและทศพล พงษ์ดี. (2565). การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนเพื่อสร้างนวัตกรรมพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนในอำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย. วารสารสังคมวิชาการ. 15(1). 1-16.
- [6] ฮามีเสาะ เจ๊ะเต็งและชนิษฐา. (2558). แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพสตรีเครื่องแกงขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโหนด อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 26 มิถุนายน 2558 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. 356-367.
- [7] สุภางค์ จันทวานิช. (2551). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [8] มูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพ. (2553). โครงการศึกษาสถานการณ์การประกอบ อาชีพของผู้หญิงกับการสร้างและพัฒนาอาชีพของผู้หญิงในจังหวัดชายแดนภาคใต้, สัญญาเลขที่ RDG52L003.
- [9] กำจร หลุยยะพงศ์. (2559). การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนเพื่อการวิจัยการสื่อสารชุมชน ในเอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาชุมชนเพื่อการวิจัยและพัฒนา. หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [10] สถาบันพระปกเกล้า. (2563). การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. รายงานวิจัย สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [11] สุมาลิน ขุนทองและวงศ์สถิตย์ วิสุทิ. (2563). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพสตรีการทำสมุนไพรใช้ในครัวเรือนบ้านทุ่งกลับใหญ่ ตำบลพัททัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี. วารสาร มจร. การพัฒนาสังคม. 5(3). 184-194.